
Taushetsplikten

REDAKSJONELT

ALVIK A

Åpenhet og tillit mellom lege og pasient er en grunnleggende forutsetning for å kunne gi god og forsvarlig legehjelp. Det nødvendige tillitsforhold kan bare oppnås dersom pasienten kan føle seg trygg på at de opplysninger legen får, ikke bringes videre uten at pasienten har kontroll over det.

De av oss som har vært spart for alvorlige sykdommer og helseplager, og som derfor bare sporadisk har hatt behov for hjelp fra helsetjenesten, har kanskje ikke følt det som noen stor belastning å gi legen opplysninger om oss selv og å vite at opplysningene blir samlet i legens journal. Allikevel setter vi pris på, og tar som en selvfølge, at ikke-vedkommende får tilgang til opplysningene. Opplysningene er en del av oss. De tilhører vår private sfære.

Mange mennesker er avhengig av hyppig og omfattende kontakt med helsetjenesten. For å få hjelp mot sin sykdom kommer de i en situasjon hvor de må utlevere opplysninger om sine mest private og personlige forhold. Vi hører ofte at mennesker som er i denne situasjonen, føler seg endevendt, og at den private sfæren er utslettet. Det er viktig at man har denne dimensjonen som bakteppe når betydningen av taushetsplikten diskuteres.

I dette nummer av Tidsskriftet er det tre viktige innlegg om taushetsplikt. Aslak Syse redegjør for det lovmessige grunnlag (1), Jan Petter Blomhoff drøfter forutsetninger for at pasientopplysninger skal kunne gis til forsikringsselskaper (2), og Knut Rasmussen tar, ut fra et legeetisk perspektiv, opp spørsmålet om taushetsplikten er truet (3).

Statens helsetilsyn har både som tilsynsmyndighet og som "forvalter" av helselovgivningen erfaringer på dette området som gir grunnlag for refleksjoner. Vi opplever at taushetspliktstenkingen er grunnfestet blant norske leger og helsetjenesten for øvrig. Sterke tradisjoner som går helt tilbake til antikken gjør at legene betrakter taushetsplikten som en absolutt og grunnleggende forutsetning for legegjerningen.

Dette betyr ikke at norske leger og norsk helsetjeneste ellers i alle sammenhenger opptrer i samsvar med deløvbestemte krav om taushetsplikt. Tvert imot, en rekke av de saker vi som tilsynsmyndighet håndterer, viser

enkelttilfeller av svikt her, som på andre områder.

Lovgiver har gjort inngrep i forhold til taushetsplikten. I avveiningen mot andre viktige samfunnsmessige interesser har hensyn som ligger bak taushetsplikten flere ganger måttet vike. Det er gjort unntak fra taushetsplikten i en rekke bestemmelser i legeloven. Videre finnes det slike bestemmelser blant annet i folketrygdloven og straffeloven. Et vesentlig inngrep ble gjort da det i 1993 ble innført opplysningsplikt til barneverntjenesten.

I utkast til ny, felles helsepersonellov åpnes det for en ytterligere adgang til å innføre melde- og registreringsordninger som igjen vil kunne svekke betydningen av taushetsplikten. Det åpnes også for større adgang til å kommunisere taushetsbelagte opplysninger til administrativ ledelse og til sentrale helsemyndigheter (4). Utviklingen i retning av stadig flere lovbestemte unntak fra taushetsplikten gjør det høyst relevant å stille spørsmål om taushetsplikten er truet.

På enkelte områder utgjør en uavklart rettstilstand en fare. Et eksempel på dette er taushetsplikten i bedriftshelsetjenesten. Hans Petter Graver skrev i 1991 (5) at unntakene fra taushetsplikten i bedriftshelsetjenestene så mange at hovedregelen nå er at bedriftshelsepersonell ikke har noen taushetsplikt. Selv om dette er en betydelig overdrivelse, er hans poeng og budskap reelt nok. Det eksisterer en usikkerhet i forhold til rettstilstanden som medfører en risiko for at tillitsforholdet mellom bedriftslegen og de ansatte kan bli undergravd. Behovet for forbedringer i regelverket er stort.

Et annet eksempel er legers taushetsplikt overfor forsikringsselskaper. Utlevering av opplysninger til forsikringsselskaper må baseres på pasientens samtykke. Spørsmålet er i disse tilfellene hva man kan anse at samtykket omfatter. Dette kan det være vanskelig å ta stilling til. Det er meget positivt at det i utkastet til ny helsepersonellov signaliseres at vi vil få en nærmere forskriftsregulering av disse forhold.

Taushetsplikten oppfattes av noen å være unødige streng. Enkelte hevder at den utvikling som har funnet sted, berettiger unntak fra taushetsplikten. Selv om slike unntak faktisk ikke foreligger, opptrer noen som om de fantes. Dette er uheldig og vitner om en manglende lojalitet til gjeldende regelverk. Uhjemlet kommunikasjon av pasientopplysninger mellom personell i samarbeidende etater kan være et eksempel på dette. Et annet er uhjemlet kommunikasjon av pasientopplysninger i kvalitetssikringsøyemed. Det samme gjelder overføring av detaljerte pasientopplysninger til pasientadministrative systemer. Dette er områder hvor taushetsplikten etter gjeldende rettsetter strenge begrensninger, og hvor det ikke er opp til den enkelte å gjøre unntak ut fra egen hensiktsmessighetsbetraktninger.

Vår elektroniske hverdag fører til at taushetsbelagt informasjon ved noen tastetrykk kan kommuniseres stadig raskere og i et stadig større omfang. Det er etter hvert få eller ingen begrensninger i forhold til mengden av informasjon som kan lagres. Konsekvensene av hendelser hvor uvedkommende trenger seg inn i informasjonssystemene, blir derfor stadig større. En av de største truslene mot taushetsplikten og personvernet i vid forstand synes å ligge her.

Etter min mening er taushetsplikten i dag truet. Dette er alvorlig. De opplysninger som håndteres, tilhører pasientens innerste sfære. Uten trygghet for at det eksisterer en taushetsplikt og at den blir ivarettatt, kan vi ikkeregne med pasientens tillit. Truslene mot taushetsplikten er flere. Uthuling i lovverket er ett forhold. Det er imidlertid grunn til å ta like mye på alvor den trussel som skriver seg fra profesjonell opptreden fra den som skal ivareta taushetsplikten, bl.a. gjennom ukynlig informasjonshåndtering ved bruk av datautstyr. Her må det stilles krav til den enkelte om aktsomhet og til virksomhetene om gode internkontrollsystemer.

Anne Alvik

LITTERATUR

1. Syse A. Formålet med og det lovmessige grunnlaget for taushetsplikten. Tidsskr Nor Lægeforen 1997; 117: 4262-4.
2. Blomhoff JP. Forutsetninger for at pasientopplysninger kan gis til forsikringsselskaper. Tidsskr Nor Lægeforen 1997; 117: 4267-9.
3. Rasmussen K. Trusler mot taushetsplikten. Tidsskr Nor Lægeforen 1997; 117: 4265-6.
4. Høringsnotat. Lov om helsepersonell m.v., juli 1997.
5. Graver HP. Taushetsplikt og opplysningsrett i bedriftshelsetjenesten. Lov og Rett 1991; nr. 7: 94.

Publisert: 30. november 1997. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 24. juni 2026.